

УДК 316.32:316.47

DOI: 10.32342/2523-4463-2021-1-21-24

О.М. ТУРЧАК,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОГО ДІЛОВОГО КОМУНІКАТИВНОГО ДИСКУРСУ

У статті проаналізовано глобалізацію суспільства як один із головних чинників формування новітнього ділового комунікативного дискурсу. Мета статті – дослідити вплив глобалізаційних процесів, що відбуваються в суспільстві, на формування сучасного українського ділового дискурсу. Методами дослідження є описовий метод та метод порівняльно-зіставного аналізу.

В основі глобалізації офіційно-ділового дискурсу – українська модель суспільства. Вона тісно пов'язана з українською мовою, яка протягом століть виборює свої права для того, щоб посісти гідне місце серед мов світу. Саме тому увагу приділено тенденціям розвитку української мови в сучасних умовах, зокрема питанню культури мови. Відзначено, що сучасний стан світового розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного, культурного життя країн світу. Процеси глобалізації можуть виявити як позитивний, так і негативний вплив на мовну ситуацію, тобто можна стверджувати, що глобалізація має двовекторний характер. У розвитку української мови на сьогодні слід виділити три глобалізаційні тенденції. Перша – це освоєння українською мовою світового простору, раніше закритого для неї. Друга – зміна статусу української мови. Зараз вона є затребуваною в офіційно-діловій сфері, галузі освіти, культури, економіки, політики тощо. Третя – це мовна політика в Україні, посилення ролі української мови як державотворчої.

Сучасна ділова сфера – це дієвий засіб передавання інформації, розрахований на максимальну аудиторію. Її специфіка визначається насамперед функціональною природою – бути засобом впливу. Ділові відносини миттєво реагують на зміни та події, що відбуваються у світі, фіксують їх. Тому арсенал мовних засобів, якими на сьогодні послуговується бізнес-сфера, зазнав змін і вимагає окремого дослідження.

Питання культури української мови залишається актуальним і глобально постає в умовах розбудови української держави. Нагально це питання заявляє про себе в офіційно-діловому стилі, оскільки сфера діловодства досі послуговується величезною кількістю кальок із російської мови й забуває про власне українські варіанти. Ця проблема зумовлена функціонуванням української мови в умовах білінгвізму.

Ключові слова: глобалізація, дискурс, ділове мовлення, офіційно-діловий стиль.

В статье проанализирована глобализация общества как один из главных факторов формирования новейшего делового коммуникативного дискурса. Цель статьи – исследовать влияние глобализационных процессов, происходящих в обществе, на формирование современного украинского делового дискурса. Методами исследования являются описательный метод и метод сравнительно-сопоставительного анализа.

В основе глобализации официально-делового дискурса – украинская модель общества. Она тесно связана с украинским языком, который на протяжении веков борется за свои права для того, чтобы занять достойное место среди языков мира. Именно поэтому внимание уделено тенденциям развития украинского языка в современных условиях, в частности, вопросу культуры речи. Отмечено, что современное состояние мирового развития характеризуется динамичным углублением процессов интеграции политической, экономической, культурной жизни стран мира. Процессы глоба-

лизації можуть проявитися як позитивне, так і негативне вплив на мовну ситуацію, то є можна утвердити, що глобалізація має двовекторний характер. В розвитку української мови сьогодні слід виділити три глобалізаційні тенденції. Перша – це освоєння українською мовою світового простору, раніше закритого для неї. Друга – зміна статусу української мови. Нині вона є вимованою в офіційно-деловій сфері, в області освіти, культури, економіки, політики і т. д. Третя – це мовна політика в Україні, посилення ролі української мови як державної. Сучасна делова сфера – це дійсний засіб передачі інформації, розрахований на максимальну аудиторію. Її специфіка визначається, передовсім, функціональною природою – бути засобом впливу. Делові відносини миттєво реагують на зміни і події, що відбуваються в світі, фіксують їх. Тому арсенал мовних засобів, якими сьогодні користується делова сфера, зазнав змін і потребує окремого дослідження. Питання мови української мови залишається актуальним і глобально виникає в умовах розвитку української держави. Особливо актуальним це питання є в офіційно-деловій стилі, оскільки сфера делового виробництва до сих пор використовує велику кількість слів з російської мови і забуває про власні українські варіанти. Ця проблема, зокрема, зумовлена функціонуванням української мови в умовах білінгвізму.

Ключові слова: глобалізація, дискурс, делова мова, офіційно-делова мова.

Сучасний стан світового розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного, культурного життя країн світу. Зараз можна спостерігати зближення різних країн і народів, що досить відчутно позначається на їхній культурі, цінностях, мовних і мовленнєвих елементах усієї складної системи зв'язків, які виникають у сучасному світі між учасниками спілкування. Цей процес, абсолютно незворотний, має назву «глобалізація». Термін «глобалізація» в перекладі з французької означає «планетарний, всеохоплюючий процес» [Базилевич, 2008, с. 126]. Незважаючи на те, що термін був запроваджений у вжиток наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. ХХ ст. футурологами Е. Ласло, Д. Медоуз, М. Месарович, А. Печчеї, загальноприйнятого визначення глобалізації на сьогодні не існує. Це пояснюється багатогранністю глобалізації, її складною сутністю та безліччю проявів у різних сферах життя. Глобалізація на сьогодні є одним із найважливіших процесів, що відбуваються у світі. Саме від неї багато в чому будуть залежати перспективи розвитку людства, а людство, культура та мова є невіддільними, взаємозалежними компонентами, які впливають один на одного.

Глобалізацію розцінюють як об'єктивний процес у сучасних міжнародних відносинах, як вищу стадію інтернаціоналізації. Глобалізація – це «складний багатовимірний процес, що характеризується в політичній, економічній, культурній та інформаційній універсальності, коли територіальність стирається як організуючий принцип культурного та соціального життя» [Міронов, 2001, с. 13].

Терміном «глобалізація» скористався й канадський філософ, філолог і літературний критик Герберт Маршалл Маклюєн, доповнивши його такими поняттями, як «електронне суспільство», «глобальне село» [Тюриня, 2005, с. 14]. Саме в такий спосіб учений характеризував сучасний йому етап розвитку цивілізації.

Якщо спробувати зробити проєкцію на поняття мовної глобалізації, то отримаємо приблизно таку картину: «Це процес впливу, що зростає, та проникнення системи однієї мови, яка домінує, до системи мов світу, унаслідок якого лексичні, граматичні, синтаксичні рівні мови піддаються змінам» [Іванова, 2013].

Процеси глобалізації можуть виявитися як позитивний, так і негативний вплив на мовну ситуацію, тобто можна стверджувати, що глобалізація має двовекторний характер. З одного боку, під глобалізацією на сьогодні розуміють активний вплив саме англійської мови на мовні сфери інших народів, оскільки вона повноправно посіла перше місце. Щоправда, останнім часом пальму першості починають віддавати мові китайській. Деякі дослідники висувують припущення, що в найближчому майбутньому стане проблема активного вивчення китайської мови, але поки що це віддалена перспектива. В. Кабакчі стверджує, що «світ вступив в епоху комунікативного зрушення (communicative shift), суть якого полягає в об'єктивній необхідності національно-англомовного білінгвізму» [Кабакчі, 2000, с. 84].

Унаслідок процесу глобалізації відбувається взаємопроникнення мов, завдяки чому стираються кордони між мовами, що проявляється в змінах лексичного, граматичного та

синтаксичного рівнів мови. Запозичення насамперед поширюються через ЗМІ та Інтернет. Позитивний момент подібної взаємодії – це можливість швидкого взаєморозуміння між людьми, чого людство прагне віддавна.

З іншого боку, тільки-но починається витіснення рідної мови, з'являється підсвідоме бажання народу *зберегти свою ідентичність*, тобто *зберегти мову*. Адже мова, за словами О. Гончара – «це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова – це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнева діяльність народу» [Віртуальний бібліограф, 2021]. Іван Огієнко говорив, що «мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції. В такому разі мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я...» [Огієнко, 1991, с. 239–240]. «Поки живе мова – житиме й народ, як національність... От чому мова завжди має таку велику вагу в національному рухові, от чому ставлять її на перше почесне місце серед головних наших питань» [Огієнко, 1991, с. 240]. Оскільки мова не існує поза культурою (яка складається із соціально успадкованої сукупності практичних навичок та ідей, що характеризують наш спосіб життя), то через засилля однієї мови відбувається переворот у національній самосвідомості носіїв іншої мови, руйнується мовна картина народу, що негативно може позначитися й на загальній політиці держави. І якщо англійська мова як мова міжнародного спілкування не становить загрози для української, то російська, яка до цього часу вживається в різних сферах життя, залишається перешкодою до самовдосконалення та саморозвитку української мови. У процесі міжлінгвокультурної комунікації мовна особистість соціуму має дотримуватися норм «так званої поведінки» в комунікативному просторі, не порушуючи самотності кожної з них. Наявність кількох мов на території однієї держави, зокрема й офіційно прийнятих, аж ніяк спрощує мовне спілкування, можливо, навпаки, призводить до нівелювання як однієї, так й іншої мови.

У статті увагу насамперед зосереджено на понятті «культурна та мовна глобалізація», оскільки саме в її межах перебуває новітній діловий комунікативний дискурс. Проблеми мовних змін завжди були, є і будуть у центрі уваги мовознавства, оскільки лексика реагує на зміни в суспільному, громадському, економічному, політичному та культурному житті, поповнюючись якщо не новими словами для позначення предметів, явищ, процесів, понять, якостей, властивостей та дій, так їхніми новітніми відповідниками. Саме так можна пояснити, чому на кожному етапі наукового пізнання постають нові питання, пов'язані з потребою та доцільністю вивчення нових аспектів ділового дискурсу, адже вони є одним із проявів життя мови як безперервної, несвідомої діяльності мовців, що переходить із покоління в покоління, свідченням її динамічного характеру та здатності збагачувати словниковий склад.

Вибір дослідження та аналізу ділової комунікації не випадковий, оскільки з 90-х рр. ХХ ст. розпочалися істотні зміни в Україні, які позначилися на розвитку суспільства в цілому. Здобуття державою незалежності, демократизація суспільства, поява багатопартійності, можливість відкрито висловлювати політичні погляди, громадську позицію стали тією рушійною силою, яка привела до змін на всіх рівнях соціального життя. Звісно, ці зміни інтенсифікували розвиток лексичного складу української мови, бо загальновідомо, що мова живе й змінюється разом із суспільством, якому служить, від якого залежить й одночасно впливає на нього. Такі перетворення в Україні вплинули й на ділові відносини, на бізнес-лексику. Змінилася жанрово-стильова структура документів, вона урізноманітнилася, зросла кількісно.

Ділові відносини миттєво реагують на зміни та події, що відбуваються у світі, фіксують їх. Як результат, вони є не тільки індикатором усього нового, а й невід'ємною частиною культурного життя людини. Можна сказати, що сучасна ділова сфера – це дієвий засіб передавання інформації, розрахований на максимальну аудиторію. Її специфіка визначається насамперед функціональною природою – бути засобом впливу. Тому арсенал мовних засобів, якими на сьогодні послуговується бізнес-сфера, зазнав змін і потребує окремого дослідження.

Завдяки новому витку українізації, який ми спостерігаємо сьогодні, активізується й оновлюється ділова лексика, що, відповідно, позначається й на комунікації в цілому – відбувається швидке поширення нових мовленнених явищ, що дає можливість спостерігати живі процеси, які відбуваються в мові.

В основі глобалізації офіційно-ділового дискурсу перебуває українська модель суспільства, його економіки, політики, культури. Така модель суспільства тісно пов'язана з українською мовою, яка протягом століть виборює свої права для того, щоб посісти гідне місце серед мов світу.

Отже, глобалізація визначає перспективи розвитку української мови на сьогодні. Наслідком глобалізації є культурна інтеграція, вона є інструментом впливу на національну культуру та мову.

У розвитку української мови на сьогодні слід виділити три глобалізаційні тенденції. Перша – це освоєння українською мовою світового простору, раніше закритого для неї. Друга – зміна статусу української мови. Зараз вона є затребуваною в офіційно-діловій сфері, у галузі освіти, культури, економіки, політики тощо. Третя – це мовна політика в Україні, посилення ролі української мови як державотворчої. Українська мова зазнає не лише позитивних, а й негативних змін і впливів, що зумовлені процесами в суспільно-політичному житті України. Це й надмірні запозичення, і розвиток молодіжного сленгу та мови комп'ютерного спілкування тощо і, як наслідок, не завжди правильне та належне використання стійких мовних зворотів, характерних для офіційно-ділового мовлення та його підстилів і жанрових різновидів. Як відомо, офіційно-діловий стиль поділяється на:

- дипломатичний, який реалізується на міждержавному рівні в текстах меморандумів, комюніке, нот, конвенцій тощо;
- законодавчий, або юридичний, що представлений у текстах законів кодексів, указів, статутів тощо;
- адміністративно-канцелярський, що використовується в різних видах документів незалежно від того, чи це заяви, автобіографії, характеристики, чи доручення, розпорядження, накази тощо.

Мова – це показник культури людини. Саме тому питання культури української мови залишається актуальним і глобально постає в умовах розбудови української держави. Нагально це питання заявляє про себе в офіційно-діловому стилі, оскільки сфера діловодства досі послуговується величезною кількістю каліок із російської мови й забуває про власні українські варіанти. Ця проблема зумовлена функціонуванням української мови в умовах білінгвізму, повсякденною не зовсім вдалою практикою спілкування українською мовою службовців у межах своєї діяльності. Від рівня мовної підготовки, уміння *точно, правильно, вдало, доречно, чітко, грамотно, неоднозначно* сформулювати думку залежить успіх справи. Вдало дібрані слова та пояснення дають змогу врахувати ситуацію ділового спілкування, поставлену проблему й знайти гідне її розв'язання. Крім того, грамотно та правильно написаний і належно оформлений документ свідчить про високий рівень культури його автора. А якщо автор виходить на міждержавний рівень, то це свідчить і про високий культурний розвиток країни та носіїв її мови.

В українському діловодстві до цього часу маємо значну кількість русизмів (або як сьогодні прийнято говорити росіянізмів). У деяких довідниках та документах спостерігаємо невдалі українські відповідники слів, словосполучень і типових мовних зворотів у галузі справочинства. Тому відповіддю на стрімке падіння мовної культури стають заходи щодо захисту української мови.

На сучасному етапі розвитку українського документування нагальною проблемою залишається елементарна неграмотність діловодів, недотримання ними норм української мови. Саме тому в документах спостерігаємо такі помилки, як: *по-батькові, фамілія, співпадати, міроприємство, техніка, справа, слідуючий* тощо замість *по батькові, прізвище, збігтися, захід, техніка, довідка, наступний*. Уражає невміння узгоджувати слова в словосполученнях та реченнях, напр.: *при переведенні з одного підрозділу в інше, тоді як за нормами української мови має бути під час (у разі) переведення з одного підрозділу до іншого*.

Труднощі виникають і під час перекладу з російської мови на українську активних дієприкметників, які, порівняно з російською, мають обмежену сферу вживання. Під час перекладу активних дієприкметників із російської мови на українську повинні використовуватися підрядні означальні речення зі сполучними словами **що (який)**, іменники, рідше прикметники. Але, на жаль, часто можна почути або прочитати: *забруднюючі ре-*

човини, діючий правопис, діюче законодавство, оточуюче середовище, правлячі класи, комплектуючі вироби, лікуючий лікар, початкуючий художник, керуючий відділом (або відділу), нижчестоящі органи, вищестоящі органи, уточнюючі запитання, узагальнюючі слова, відпочиваючі готелю, раніше працюючий в організації, посада та підпис здійснювавшого інструктаж. Під час перекладу зазначених словосполучень не було враховано специфіку української мови, тобто відбулося механічне калькування російських активних дієприкметників. Які ж мають бути правильні варіанти? Наведемо їх у таблиці.

Неправильно	Правильно
<i>бажаючі отримати</i>	<i>охочі отримати (які бажають отримати; усі зацікавлені отримати)</i>
<i>діючий правопис</i>	<i>чинний правопис</i>
<i>діюче законодавство</i>	<i>чинне законодавство</i>
<i>діючі особи</i>	<i>дійові особи</i>
<i>визиваюча людина</i>	<i>зухвала людина</i>
<i>виготовлювані товари</i>	<i>товари, які виготовляють</i>
<i>оточуюче середовище</i>	<i>навколишнє середовище (довкілля)</i>
<i>правлячі класи</i>	<i>панівні класи</i>
<i>комплектуючі вироби</i>	<i>комплектувальні вироби</i>
<i>лікуючий лікар</i>	<i>лікар-куратор</i>
<i>початкуючий художник</i>	<i>художник-початківець</i>
<i>керуючий відділом (або відділу)</i>	<i>керівник відділу</i>
<i>завідуючий кафедрою</i>	<i>завідувач кафедри</i>
<i>прожиточний мінімум</i>	<i>прожитковий мінімум</i>
<i>нижчестоящі органи</i>	<i>нижчі органи</i>
<i>вищестоящі органи</i>	<i>вищі органи</i>
<i>уточнюючі запитання</i>	<i>уточнювальні запитання</i>
<i>узагальнюючі слова</i>	<i>узагальнювальні слова</i>
<i>відпочиваючі готелю</i>	<i>відпочивальники готелю (особи, які відпочивають у готелі; ті, що відпочивають у готелі)</i>
<i>виступаючий</i>	<i>промовець</i>
<i>головуючий на зборах</i>	<i>голова зборів</i>
<i>забруднюючі речовини</i>	<i>забруднювальні речовини</i>
<i>ведучий інженер</i>	<i>провідний інженер</i>
<i>миючі засоби</i>	<i>мийні засоби</i>
<i>обезболюючі засоби</i>	<i>знеболювальні засоби</i>
<i>пояснююча записка</i>	<i>пояснювальна записка</i>
<i>правляча верхівка</i>	<i>керівна верхівка</i>
<i>працюючий в організації</i>	<i>працівник організації</i>
<i>здійснювавший інструктаж</i>	<i>той, хто проводив інструктаж</i>
<i>пишучий лист</i>	<i>той, хто пише лист</i>
<i>починаючий поет</i>	<i>поет-початківець</i>
<i>контролюючі органи</i>	<i>органи контролю</i>
<i>зростаючий показник</i>	<i>показник, що зростає</i>
<i>існуючі недоліки</i>	<i>наявні недоліки</i>

Не менш складним є переклад часто вживаного в російській мові прийменника **по**, який в українській має низку відповідників, наприклад: **з, за, на, у, до** тощо.

Наведемо деякі з них у таблиці.

Неправильно	Правильно
<i>інструктаж по техніці безпеки</i>	<i>інструктаж з техніки безпеки</i>
<i>інспектор по техніці безпеки</i>	<i>інспектор з техніки безпеки</i>
<i>викликати по службових справах</i>	<i>викликати у службових справах</i>
<i>по вашому розпорядженню</i>	<i>за вашим розпорядженням</i>
<i>кампанія по рекламі</i>	<i>кампанія щодо реклами</i>
<i>по вині керівництва</i>	<i>з вини керівництва</i>
<i>по вказівці</i>	<i>за вказівкою</i>
<i>по закону</i>	<i>за законом</i>
<i>по безготівковому розрахунку</i>	<i>за безготівковим розрахунком</i>
<i>юрист по спеціальності</i>	<i>юрист за спеціальністю</i>
<i>по собівартості</i>	<i>за собівартістю</i>
<i>по неухважності батьків</i>	<i>через неухважність батьків</i>
<i>знати по досвіду</i>	<i>знати з досвіду</i>
<i>курси по англійській мові</i>	<i>курси з англійської мови</i>
<i>курси по вивченню української мови</i>	<i>курси для вивчення української мови</i>
<i>звертатися по імені та по батькові</i>	<i>звертатися на ім'я та по батькові</i>
<i>по багатьох причинах</i>	<i>з багатьох причин</i>
<i>по вимозі директора</i>	<i>на вимогу директора</i>
<i>надіслати по пошті</i>	<i>надіслати поштою</i>
<i>інструкція по використанню</i>	<i>інструкція щодо використання</i>
<i>по вихідним дням</i>	<i>у вихідні дні</i>
<i>відпустка по хворобі</i>	<i>відпустка через хворобу</i>
<i>заходи по удосконаленню обслуговування</i>	<i>заходи щодо поліпшення обслуговування</i>
<i>комісія по складанню резолюції</i>	<i>комісія для складання резолюції</i>
<i>по закінченню терміну</i>	<i>після закінчення терміну</i>
<i>по стану здоров'я</i>	<i>за станом здоров'я</i>
<i>по замовленню</i>	<i>на замовлення</i>
<i>по прибуттю</i>	<i>після прибуття</i>
<i>по стану на 12 червня</i>	<i>за станом на 12 червня</i>
<i>по непорозумінню</i>	<i>через непорозуміння</i>
<i>важливий по значенню</i>	<i>важливий за значенням</i>

І це лише «глибоко» поодинокі приклади помилок, які трапляються в текстах документів.

Дискурс, діловий дискурс – це поняття не нові, але без їхнього з'ясування неможливим буде подальше дослідження. Віддавна слово «дискурс» сприймалося як упорядковане повідомлення окремого суб'єкта. З часом воно обростало новими значеннями, відтінками значень, новими уявленнями, і саме через це «дискурс» активно посідає перші позиції в мовознавчих дослідженнях і найближчим часом не збирається здавати свої позиції. За Ф. Бацевичем, «дискурс – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [Бацевич, 2009, с. 154]. На сьогодні дискурс – це:

– «мова, вища за рівень речення або словосполучення»;

– «будь-яке вживання мови»;

– «висловлювання»;

– текст у сукупності з екстралінгвальними чинниками, «текст як цілеспрямована соціальна дія, компонент взаємодії людей та механізмів їхньої свідомості (когнітивні процеси)», «мова в житті» [Семенюк, 2009].

Н.П. Карпчук вважає, що дискурс – це «клас об'єднаних загальною комунікативною метою текстів, які застосовуються в *типових ситуаціях* спілкування, мають однакову прагматичну установку та спільні лінгвостилістичні риси» [Карпчук, 2006, с. 11]. Саме в цьому визначенні знаходяться точки дотику, перетину та взаємодії дискурсу та ділового дискурсу, адже ділове мовлення – це вмiла та правильна культура монологу, діалогу та полілогу в офіційно-діловій сфері, завдяки якій вибудовують ділові партнерські відносини, розв'язують проблеми державного та міждержавного рівня, зростає ефективність управління тощо і, як результат, культура мови. Тут у пригоді стають моральні та етичні цінності, особливості психології співрозмовників, які теж відображаються у мові. Тому головне завдання – уміти всі ці навички офіційно-ділового мовлення використовувати на практиці.

Як бачимо, сучасний стан культури ділової мови потребує подальшого вдосконалення на всіх мовних рівнях, оскільки ділова сфера залишається однією з основних «життєво необхідних» галузей діяльності людини.

Список використаної літератури

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. К.: Знання, 2008. 263 с.
2. Миронов А.В. Социально-гуманитарное образование сегодня: проблемы и перспективы. *Социально-гуманитарные знания*. 2001. № 3. С. 13–32.
3. Тюрина И. Великое пророчество: Философская концепция Маршалла Маклюэна (вступительная статья). Маклюэн М. Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего. М.: Фонд «Мир», Академический Проект, 2005. С. 5–18.
4. Иванова О. А., Сабирова Д. Р. Современный этап глобализации: языковой аспект. 2013. URL: <https://scienceforum.ru/2013/article/2013007371> (Останнє звернення 16.01.2021).
5. Кабакчи В.В. Английский язык межкультурного общения – новый аспект в преподавании английского языка. *Иностранные языки в школе*. 2000. № 6. С. 84–89.
6. Гончар О. Віртуальний бібліограф. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олесья Гончара. 2021. URL: <http://biblio.lib.kherson.ua/gonchar-oles.htm> (Останнє звернення 16.01.2021).
7. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. Репринтне відтворення вид. 1918 р. К.: Абрис, 1991. 272 с.
8. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
9. Семенюк О.А. Основи теорії мовної комунікації. К.: ІнЮре, 2009. 240 с.
10. Карпчук Н.П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз). Луцьк: РВВ «Вежа», 2006. 162 с.